

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi polji. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za pol leta 1 gld. 80 kr., za četrt leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrt leta 1 gld. 15 kr. nov. den.

V Ljubljani v sredo 24. februarja 1864.

Matica slovenska dovoljena!

Na čelo današnjemu listu radostni stavimo preimennitno vsem Slovencem novico, da **Njih Veličanstvo cesar so s sklepom od 4. febr. blagovolili dovoliti matico, obsegajočo vse slovenske okrajne.**

Nova delavnost se bode začela zdaj na slovstvenem polji slovenskem. Kakor pridne bčelice brez matice niso nič, tako tudi naše slovstvo po „matici“ še le dobi pravo življenje. Blagonosno bo delovanje tega novega društva, ki bode objemalo vés slovenski narod in po svoji moči skrbelo, da se širi izobraževanje njegovo na poti poduka, ktere ga človek zajema iz pripravnih knjig (bukev). Skrb matici bode, da se dobre ali čisto znanstvene ali pa tudi pri prostemu ljudstvu primerjene knjige v slovenskem jeziku izdajajo; izdala jih bo matica sama ali vsaj podpirala, da se izdadé.

Bog daj srečo!

Ker pa „matica“ blagi svoj namen zdatno le tedaj doseči more, ako je premožna, mora tedaj prva skrb vsem rodoljubom zdaj biti, da se prav bogato začno stekati doneski za to društvo in temu, kar so že dozdej darovali (3799 gld. 12 kr. v obligacijah in bankovcih in 3 cekinih po 40 frankov) blagodušni rodoljubi temu zavodu, se dodá še prav obile pripomoči — okoli matice naj se zbere temà bčelic, to je, bčelic tisoč in tisoč, ki ji, ako so premožne, na enkrat naneso bogato zalego, ali, če niso premožne, vsako leto donajajo malo po malo, kolikor bojo terjale pravila; za delavce ni nam skrbí; le podpore je treba njihovemu trudu!

Kako in kaj se bo dalje godilo, bojo povedale „Novice“, kadar sl. vlada pošlje odboru pravila, po Njih Veličanstvu cesarju potrjene.

Gospodarske stvari.

Kaj je kmetijstvo delalo preteklo leto, kakošno je bilo za gospodarstvo in kaj nam obeta za letošnje?

Vsako leto bolj napreduje kmetijstvo. Tudi preteklo leto je izpričalo to, čeravno vreme ni bilo povsod ugodno. Letina je bila večidel dobra. To pa je tlačilo ceno mnogih poljskih pridelkov. Marsikdo sicer je tožil o tej nizki ceni, ki je mislil, da že za vselej ostane visoka kakor je bila prejšnje leta.

Al kaj veljá, da utegne biti prihodnje leto še nižja. Zakaj nadjati se je prihodnje leto bogate letine. Kaj morda hočejo „Novice“ prerokinje biti? Ne! Človek obrača, Bog pa obrne. Al upanje dobre letošnje letine se opira na dobre vzroke, ako nam ga obilni

sneg ne podere. Jesenski setvi je bilo toplo vreme posebno ugodno, tako, da žita so se, predno je trda zima objela zemljo, čvrsto vkoreninile. Tudi za pomladansko setev se je zemlja dobro pripravila. Ako se vse po kakošni nezgodi ne pokazi, utegne žitna cena prihodnje leto zopet nizka biti.

Ali nam pa to ima veselje do napredovanja potreti, češ, kaj se bomo trudili, ker je vés pridelek tako po nič? Bog ne daj! Le zasukati se moramo na drugo pot.

Večkrat smo že svetovali, naj gospodarji naši sejejo manj žita, pa sejejo in sadijo več tacega, kar množi bogastvo zemlje — to pa je, da pridelujemo več klaje za živino. Umen gospodar mora prenovati svoje gospodarstvo po potrebah časa in potem, kar mu več dobička donaja. Zato naj skrbí, da se živinoreja povzdigne; da pa je to mogoče, je treba, da prideluje več klaje.

Naj bravecem svojim povemo, kako so na Nemškem pred 40 leti o tej zadevi delali. Okoli leta 1824 je silno začela padati žitna cena. Vsi kmetovavci so kričali: kaj bo, kaj bo, ako bo žito čedalje bolj po nič? Družbe kmetijske so si glavo ubijale, kaj storiti, in izvedile so, da je treba klaje in živinoreje bolj poprijeti se kakor žita. Kralj vrtemberški, ki so ga v nekem kmetijskem zboru zavoljo svojega modrega kmetovanja „kralja kmetijstva“ imenovali, je dal takrat vsem gospodarjem lep izgled in je začel na vsem svojem polji sejati klajo. Vsi, ki so se ravnali po njegovem izgledu, so bili veseli, da so delali tudi tako, in leta 1846 in 1847, ko ste bile ondi hudi letini, so vsi ti gospodarji bili res veliki dobrotniki ljudstvu.

Lansko leto je bilo za kmetijstvo (razun nekterih dežel) dobro; napredek kmetijstva je bil očiten; zastavilo je v jeseni dober kvas letošnjemu; Bog daj, da ga zima predolga ali nezgode pozneje ne pokvarijo!

Gospodarske novice.

* Svět, kako bi si vsaka soseska lahko bika redila. V vsaki soseski, kjer je več posestnikov, ki imajo po 6, 10 do 15 krav, se jih lahko nekoliko najde, da kupijo junčka dobrega plemena za kakih 15 do 20 gold. in si ga za pleme izredijo. Kadar je 2 leti star in se od vsake krave, ki se k njemu pripelje, po 1 gold. plača, si od 50 krav po 50 gold. prisluži, — to pa je skoraj ravno toliko, kar leto in dan tudi že precej dobra krava gospodarju dobička dá. Iz tega se vidi, da kdor bika redí, ni nikdar na zgubi, ker ga čez kake leta tudi lahko prodá; pa še tudi takrat bi ne bil na zgubi, če bi tudi 2 leti starega za 150 gold. kupil. Vsi drugi gospodarji pa, ki imajo krave, bi tudi ne plačevali od krave več kakor po 1 gold. bikovine. Toda

skrbeti bi se moralo, da kdor bi hotel takega bika za pleme kupiti, kupi le takega, ki bi bil potrjen za pleme, in da se skrbi zato, da vsako leto ima soseska dobrega bika.

* Goveja kuga in coprnice. Ogerski časnik „Erdelyi Posta“ pripoveduje to-le: Goveja kuga se je začela v vasi Hosdat in že v 14 dneh je 30 glav poginilo. Vasčani, da bi se poprej te bolezní znebili, poprašujejo po neki coprnici, ktera jim je bojè kugo naredila, pa grejo zastran tega k neki vedeževavki, ki je v Esrna-Korestur-u stanovala, da bi od nje izvedili, kako se rešijo nadloge. Vedeževavka — zvita babura — si dá prstí iz nekterih grobov prnesti, preišče po nekterih burkah prst — pa pravi, da ne najde coprnice med mrtvimi. Potem ji prinesó nekaj las stare in bolne Vlahinje, ki je v njih vasi stanovala. „Prav ta — reče vedeževavka — vam je naredila kugo.“ Da bi bedastim ljudém to do zobca spričala, jim vleva, naj jo peljejo k bolni baburi. S pomočjo vaščanov jo prisili, da se ji preiskati dá po životu. Ker vražja babura na njenem hrbtu zapazi neki izrastek, pravi, da to je znamenje coprnice. Zdaj reče vaščanom, naj coprnico peljejo na tak kraj, kjer se mejniki dveh vasi stikujejo; na tem križempotji jo bo ali hudič vzal, ali pa jo bodo volkovi raztrgali. — Dozdaj sicer niso vaščani še tega storili; al nekteri najhuji babjeverci so ubogo bolno starko z buckami in iglami po vratu zbadali, da bi ji kri iztèkla, ktero je živini izsesala. Z lasmi njenimi so pa kadili svoje hleve. — To je gola resnica. In kaj tacega se godí dandanašnji še — kar je sramota bilo pametnemu človeku pred 500 leti!

Slovstvene stvari.

Čapovan, Čepoven, tudi Čepòven, Čepovn (v spisih Chiapovano, Chiapovana) od kod izvira imé tega kraja?

Še en odgovor na vprašanje „Novic“ 9. decembra št. 49, str. 394 — z nekim pristavkom gledé na št. 52, str. 418 l. l.

Iz Čepovana na Goriškem. Dopustite drage „Novice“, da, ker drugi govorijo o našem kraju, tudi mi svojo črhneemo.

Da ni lahko lastnih imen razlagati, vsakdo vé. Na vrat na nos kaj izreči brez tehtnih dokazov bodo le tisti verovali, katerim lega kraja ni znana. Gotovo pa je, da lastne imena so v pisavi celó popačene, toraj je treba paziti pred vsem, kako domači imena izgovarjajo, in po tem se ozirati na lego kraja in druge okoliščine.

Koj nad Salkanom — na Prevali — se začne kakih 5 ur hodá dolga dolina, ktera pelje do Vrat, v redi Slapa, okraja tominskega. Od Prevale do Postal, nekaj manj kot 2 uri daleč, se sploh Grgar, — od Postal do Vrat, 3 ure dolgosti, se pa sploh Čepovan imenuje. Dolina je za gorske popotnike, posebno iz cerkljanskega okraja, prav pripravna iti do Gorice in nazaj.

Pomislimo dalje. Tik trga Cerknó imenovanega stoji prav prijeten holmec „gradiše.“ Na njem pa gradú več ni, tudi razvalin se ne vidi. Ondašnji ljudjé so pred kakimi 50 leti zadnje razvaline v svoje zidanje porabili. Pozná se pa dobro pričeljeni skaloviti vrhunec holmca, kjer je poslopje stalo. Začetek nekdanjega grada je neznan; še ljudske pravljice ne vedó o njem dosti povedati. Brž ko ne je bilo delo starih Rimljanov. Po pameti soditi niso bili ondašnji kraji tako z gozdi preraseni o rimljanskem gospodstvu, kakor so morebiti bili ob času preseljevanja narodov in še kaj pozneje; morali so tudi obljudeni biti. Od julskih planin do ja-

dranskega morja je pač pretésno, da bi ljudje, ako ne drugači, vsaj po vojskah skozi te kraje hodili ne bili. Če pa so naseljeni bili, je tudi pot do njih peljala. Potrebovali so ljudje tudi tačas marsikaj, — njega dni so tudi sol špogali in moke ptuje so ondi v primeri še več potrebovali kot današnje dni.

Ni je naravníše poti od juga v te kraje kot po čepovanski dolini; ob poti se pa radi ljudje naselijo, ako je lega pripravna. V Čepovani moralo je tako biti, kajti gorenji konec doline je tolikanj prijeten. Ljudje so tukaj bivali, predno je cerkev sv. Ivana stala.

Po navadi so bili kraji še le v novejših časih naseljeni, po cerkvah imenovani, to je, po tem, ko je bila cerkev ondi sezidana, ali pa imajo dvojno imé, kakor na pr. pri sv. Lucii na mostu; pri sv. Vidu na gori — ali Šentvidska gora; — toraj so tamošnji prebivavci sploh „gorjanje“ imenovani, kakor uni pri sv. Lucii „moščanje.“

Bolj se pa bližamo pri „Čepovani“ po naših mislih — izpeljavi od besede „čepati“. — Kadar pride popotnik od Cerknega, jo mora po navadni in najbližnji poti „ščura“*) memo trebuškega posestnika, kterege „ščurar“ zovejo, v čepovansko dolino primahati. Komaj vrh ščure prideš, se prevališ skozi prehodico — pretuč ali soteskico — kakor ti je drago imenovati (domači ji pravijo „drnjulk“), in pred seboj imaš vasico z domačim imenom Podčepovna, ali Počepovna, Počepovje, kakor veš, da je bolje; tû pa ni nikdar cerkev stala. Pol ure hodá od tû skoz vasico Dol prideš v Čepoven, kjer stoji cerkev sv. Ivana Krstnika. Ravno za cerkvijo izvirajo v več mestih močni studenci na položni dolini. Poleg prve in druge vasice izvirata tudi studenčeka, ktera pa o suši nič ne čepata. Površje polja kmetov ondašnjih ima pa tako lego, da voda nikamor ne odteka, ampak vsa poceplje nazaj v podzemeljske votline. — Vendar pa menimo, da beseda čepati = cepati, bi imela bolj na tanko razložena biti, in še kaj več veljati kot „tröpfeln“, da bi se udali mislim učenega gospoda iz Gorice v „Novicah“ l. l. št. 49 naznanjenim.

Tudi blizo Planine, na Cerkljanskem, se nahaja vas Čepljež; menda pa ni obilno z vodo obdarovana. Nekoliko dalje od tega kraja je bolj studenčno.

Od Čepovana proti zapadu se pride v menj kot treh urah čez Lokovec na Banšice, kraj, kateri je bil v „Novicah“ 30. decembra l. l. str. 418 popisán. Kar tiče to ime, se mora vediti, da Banšici ste dve (prav za prav tri, rečem, tri katasterske srenje), namreč: Banšica pri sv. Lorencu (Bate), in Banšica pri sv. Duhu, od dotičnih cerkvic tako imenovani. Prvotnih cerkvic pa več ni; razvalina in drugo pričuje, kje da ste bili. Na Banšicah (tako jih domači imenujejo) so prav lepe senožeti, in tudi polje je sploh ravno. Ali je čuda, da bi ne bila res, kakor pravijo, turška vojska bila v tem kraju, ki je vès za vojsko pripraven?**)

Ime teh lepih gorskih ravnin pa od besede „bojišince“ izpeljavati, se nam zdí pretrda. Kaj nam brani izpeljavati Banšice od besede ban = Statthalter, kakor izpeljavamo župnica od besede župan? Nekdanji goriški grofje — vladarji — niso stanovali vselej v Gorici. Imeli so tačas tam svoje bane — namestnike. — Tû naj še priložimo, da cerkvici sv. Lo-

*) Morda bi bolje rekali: sočèra, sočerje = Felsengruppe. Sočernik se imenuje skaloviti breg pri mostu čez Tominko. Pis.

**) Morda je bilo pri tisti priložnosti, ko so Turki skoz Hrušico, po turškem klanecu, kjer je veliko njih, kakor ljudska pravlica vé, po napravljjenih drvih in pečinah nad nje zavaljenih, konec storilo, v naše kraje lomastili. Turški klanec je dolga soteska med Otelico in Lokvami v kameralnem gozdu na Goriškem. Pis.